

Agresija internetā pret atpazīstamām sievietēm Latvijā. Ietekme uz vārda brīvību

2024. gada 27. novembris

1

Agresija internetā

- Dažādi agresīvi izteikumi interneta vidē ir kļuvuši par normu. Rupjības, izsmiešana, iebiedēšana, neslavas celšana, nomelnošana, spēju noniecināšana pret sievietēm ir plaši izplatīta.
- Sievietes vairāk saskaras ar atkārtotu un nopietnāku vardarbību (GREVIO General Recommendation No. 1, 2021).
- Sievietes saskaras ar izvarošanas draudiem, digitālo «lūrēšanu».

2

Kibervardarbība – ar dzimumu saistīta

- Kibervardarbība pret sievietēm un meitenēm ietver dažādas vardarbības formas un ir veikta ar informācijas un komunikācijas tehnoloģiju līdzekļiem, balstoties uz dzimti, vai citu pamatu (rasi, vecumu, invaliditāti, seksualitāti, profesiju un uzskatiem) vai arī abiem kopā (EIGE definīcija).
- Kibervardarbība var sākties tiešsaistē un turpināties reālajā dzīvē vai arī otrādi.

Vardarbība direktīvas tvērumā

- Intīma rakstura vai manipulētu materiālu kopīgošana bez piekrišanas, kibervajāšana (cyberstalking), kiberuzmākšanās (cyberharassment), naida runa, kiberbullings (Direktīva 2024/1385 par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu).
- Nav vienotas kibervardarbības definīcijas Eiropas Savienībā.

Kuras sievietes vairāk skar?

- Atpazīstamu profesiju pārstāves saskaras ar agresiju tieši paustā viedokļa dēļ. Komentāri ietver izteikumus par ārējo izskatu, profesionālo sniegumu, viedokli.
- Kibervardarbība, jo īpaši tiek vērsta pret politiķēm, žurnālistēm un cilvēktiesību aizstāvēm. Kibervardarbības ietekmes rezultātā mazinās sieviešu iesaistīšanās un tiek kavēta viņu līdzdalība, lai nodrošinātu līdztiesību ar vīriešiem (Direktīva 2024/1385 par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu).
- Latvijā vairāk skar žurnālistes, ārstes, politiķes, NVO pārstāves.

Vēršanās pausto uzskatu un profesionālo zināšanu dēļ (1)

- Īpaši redzams kļuva Covid-19 pandēmijas laikā.
- «Jutīgās» vai «sāpīgās» tēmas: vakcinācija, bērnu seksuālā audzināšana un veselība, migrācija, nacionālie un valodas jautājumi.

Vēršanās pausto uzskatu un profesionālo zināšanu dēļ (2)

- Agresīva komunikācija un naida runa attur no viedokļa izteikšanas, piedalīšanās debatēs;
- Vardarbība liek daudzām sievietēm atteikties no dalības tiešsaistē. Tas ir īpaši problemātiski cilvēktiesību aizstāvēm, žurnālistēm, politikā iesaistītajām un citām personām, kas darbojas sociālajos plašsaziņas līdzekļos. Tādējādi vardarbība digitālajā jomā apklusina viņu balsis un samazina viņu perspektīvas publiskajās debatēs (GREVIO Vispārējais ieteikums Nr. 1. 2021. gada 21. oktobris).

Sabiedrībai svarīga debate (1)

- Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) izšķir jēdzienu politiska debate un debate par sabiedrībai aktuāliem jautājumiem. Tai ir plašas robežas.
- Informācija par aktuāliem kriminālprocesiem; sports; kandidātu valsts augstākajos amatos veselības stāvoklis; tieslietu administrēšana; korupcija; vēsturisku notikumu atspoguļojums.

Sabiedrībai svarīga debate (2)

- Demokrātiskā sabiedrībā debatēm par darbību, kas pielīdzināmas noziegumiem pret cilvēci, cēloņiem, jānotiek brīvi (Giniewski pret Franciju, Nr.64016/00,2006.gads).
- Prasītāji vēlējās saņemt TV programmas arābu un persiešu valodā no savas dzimtās valsts. ECT atgādināja, ka brīvība saņemt informāciju attiecas ne tikai uz ziņām un notikumiem, kas skar sabiedrību, bet arī uz kultūras izpausmēm un izklaidi. Īpaši imigrantu ģimenēs ir svarīgi uzturēt kontaktus ar savas izcelsmes valsts kultūru, valodu (Khursid Mustafa un Tarzibachi pret Zviedriju, Nr.23883/06,2009.gads).

9

Vai tā ir sabiedrībai svarīga debate? (1)

- Raksti vai raidījumi, kuru vienīgais mērķis ir apmierināt konkrētas auditorijas ziņkāri par privāto dzīvi, neveicina sabiedrībai svarīgas diskusijas (Von Hannover pret Vāciju (Nr.2), Nr.40660/08 un 60641/08, 2012.gads).
- Austrijas laikraksts publicēja foto ar parakstu «notiesāts nacists» attiecībā uz personu, kura netieši bija saistīta ar politiskā kandidāta kampaņu (gatavojoties prezidenta vēlēšanām). Publikācija notika 20 gadus pēc personas notiesāšanas. ECT piekrita valsts tiesu secinājumiem, ka atsaucei uz šīs personas notiesāšanu nav bijis objektīvs pamats. Publikācija nav veicinājusi debates par vēlēšanām (Mediengruppe Osterreich pret Austriju, Nr. 37713/18, 2022. gads).

10

Vai tā ir sabiedrībai svarīga debāte? (2)

- Nesenas diskusijas par valodu lietojumu pirmsvēlēšanu debatēs, mazākumtautību valodu lietojumu, pieminekļu nojaukšanu, bērnu vakcināciju – tās visas ir tēmas, kurās sabiedrībai svarīgi uzzināt profesionāļu viedokli.
- Baidoties no agresīviem uzbrukumiem (nevis no kritikas) profesionāļi sevi cenzē, atsakās no viedokļu paušanas, uzstāšanās.

Žurnālista loma

- Sabiedrības sargsuns, jo uzrunā tēmas, kas sabiedrībai svarīgas.
- ANO Īpašais ziņotājs vārda un izteiksmes brīvības jautājumos norādījis, ka vardarbība tiešsaistē pret žurnālistiem var «atvēsināt un sagraut» viņu tiesības uz vārda brīvību.
- ANO Cilvēktiesību komiteja uzsvērusi, ka draudi, iebiedēšana un cita veida uzbrukumi, kas vērsti pret žurnālistiem, savlaicīgi un rūpīgi jāizmeklē, vainīgie jāsauc pie atbildības un upuriem jāsaņem kompensācija.

«Tā ir vārda brīvība!»

- Nereti sastopam uzskatus, ka agresīvie izteikumi ir vārda brīvība, tas ir kritisks viedoklis utt.
- Taču naida runa, aizskaroši, agresīvi izteikumi (atkarībā no konteksta) var pārkāpt vārda brīvības robežas un nav tolerējami.
- Jāievēro tiesību normas un ētika! Arī viedokļu līderiem un personām, kuras sevi definē kā žurnālistus.

Vārda brīvība

Satversmes 100. pants – tiesības uz vārda brīvību.

Satversmes 95. pants – tiesības uz goda un cieņas aizsardzību.

Satversmes 96. pants – tiesības uz privāto dzīvi.

Kā virzīties tālāk?

Kas tiek apzināts,
kļūst redzams

Kas ir redzams,
kļūst monitorēts

Kas ir monitorēts,
tas tiek uzlabots

Paldies!